

A Pénzügyi Békéltető Testület ún. elszámolás tárgyában hozott határozatainak bírósági felülvizsgálatának gyakorlati tapasztalatai

Az Alaptörvény 25. cikk (7) bekezdése lehetővé teszi, hogy a törvényben szabályozott egyes jogvitákban ne a bíróság, hanem más szerv járjon el. A bírósági titkáráként – az ún. devizahitelek tisztességtelen általános szerződési feltételeiből eredő túlfizetések elszámolását elrendelő 2014. évi XL. törvény (DH2) hatályba lépését követő időszakban folyamatosan végeztem a Pénzügyi Békéltető Testület (PBT) határozataival szemben előterjesztett jogorvoslati kérelmek elsőfokú elbírálását. A fővárosban a Pesti Központi Kerületi Bíróság kizárólagos illetékességgel eljárva ezen időszak alatt több száz ilyen ügyet bírált el, felülvizsgálva a PBT „elszámolós vitában” hozott határozatát. A jelen írásomban igyekszem rávilágítani ezen eljárás néhány fontosabb momentumára, a kialakult gyakorlatra és a felmerült problémákra, illetve az azokra adott jogalkalmazói válaszokra. Ugyanakkor ez a rövid tanulmány már a jövőre nézve nem ad jelentős útmutatást, mert vélhetően egy speciális, időszakos jogintézmény szeletének történetét vázolja fel: ugyanis a DH2 tv. 25. § (1) bekezdése szerint a PBT-hez irányuló kérelmet csak 2016. október 31. napjáig lehetett előterjeszteni. A kezdetektől ezen záró időpontig a PBT statisztikája szerint összesen 16.592 kérelem érkezett a PBT-hez, amelyekből összesen 2.334 esetben kezdeményezték a PBT határozatával szemben a bírósági eljárást.

Előzmények és a jelen

A Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény (DH1) 3. §-a általános jelleggel rendezte a devizaszerződések árfolyamréséből, az árfolyamrés tisztességtelen kikötéséből eredő vitákat. Ugyanezen törvény 4. §-a rendezte az egyoldalú szerződésmódosítását lehetővé tevő egyes tisztességtelen szerződéses kikötéseket is (kamat, költség, díj tekintetében), megdönthető törvényi vélelemmel. Amennyiben ezen törvény alapján a pénzügyi intézmények által indítható erga omnes hatályú perek nem vezetnek eredményre, ez esetben a DH1 szerinti egyoldalú kikötéseket tisztességtelennak kellett tekinteni a törvényi vélelem folytán. Így az egyoldalú kamat-, díj-, költségemeléséből adódó különbözetet is az elszámolás részévé kellett tenni, az árfolyamrésből adódó különbözettel. A jogalkotó célja az elszámolással az volt, hogy az elszámolással elkerülhető legyenek az e tárgyban indított egyedi fogyasztói perek.

A DH törvényekben rendezett kérdéseken túlmutató jogi problémák még mindig nem zárultak le: az Európai Unió Bírósága előtt a Fővárosi Ítéltábla és a Fővárosi Törvényszék kezdeményezésére két kérdésben is (az árfolyamkockázat a fogyasztókra történő háritásának, a tájékoztatás körében, illetve az elszámolás fogyasztói kidolgozásnak szükségessége a perindításhoz; mindezek az uniós fogyasztóvédelmi szabályok fényében történő értékelésével) előzetes döntéshozatal iránti eljárás van folyamatban (C-483/16. és C-51/17. sz). Másrészt az is jelzés értékű, hogy a DH törvények, az elszámolás lezárását követően is több ezer per van a hazai bíróságok előtt folyamatban, különböző tények és érvényesíteni kívánt jog alapján. Ugyanakkor nem csak magyar probléma a deviza konstrukció (illetve véleményem szerint az akkor folyt általános hitelkihelyezési gyakorlat, bonitás vizsgálat). Mint látjuk Romániában sem sikerült még alkotmányos megoldást találni. A nagyváradi bíróság C-186/16. számon szintén kérdést tett fel az árfolyamkockázatnak a fogyasztókra történő háritása kapcsán. Időközben a Fővárosi Törvényszék másodfokú tanács C-126/17. számon, míg a Budai Központi Kerületi Bíróság C-118/17. számon fordult az EUB-hoz, immár a Kúria jogegységi határozatának kötelező ereje kérdését is felvetve.

A DH1 törvény 3. § (5) bekezdése írta elő, hogy a pénzügyi intézményeknek a fogyasztóval a külön törvényben meghatározott módon el kell számolnia, ezzel elkerülve a tömeges számadási, elszámolási, érvénytelenségi pereket (árfolyamrés tisztességtelensége, az egyoldalú kamat-, költség- és díjemelés). Ez a külön törvény DH2, amelynek a III. fejezete határozta meg az elszámolási

elveket, míg a IV. fejezetében az elszámolási szabályokat és a felhatalmazó rendelkezések között a Magyar Nemzeti Bank elnökét rendeletalkotási jogkörrel ruházta fel az elszámolás részletes szabályainak, formai követelményeinek és az elszámolás módszertani képleteinek meghatározására, mely utóbbit a fogyasztók sérelmeztek, mert matematikai bonyolultsága miatt az átlag ember számára az nem volt érthető (erről még később szót ejtek). A DH1 hatálybalépésével egyidejűleg annak 16. és 17. §-a, a 3. és 4. §-a szerinti kikötést is tartalmazó (a már fentebb említett: árfolyamrész tisztességtelensége, az egyoldalú kamat-, költség- és díjmelés) fogyasztói kölcsönszerződések tekintetében a folyamatban lévő e tárgyú pereket nem fellebbezhető végzéssel – amelyről később az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a jogorvoslat hiánya e végzés tekintetében nem Alaptörvény-ellenes – történő felfüggesztését rendelte el. Továbbá a folyamatban lévő, e tárgyú kölcsönszerződések címén indult végrehajtási eljárások szünetelését is kimondta (egész pontosan a szünetelő ügyként történő végrehajtói nyilvántartást). Mindezekkel a jogalkotó azt a célt kívánta elérni, hogy a későbbi érvénytelenségi, végrehajtási perekben, illetve a bírósági végrehajtási eljárásokban az elkészülő a DH2-n alapuló felülvizsgált elszámolás képezze az érvénytelenség jogkövetkezményének alkalmazására vonatkozóan az összecszerűsítést. Míg az esetlegesen folytatandó per esetén a felek közötti elszámolásnak ez legyen a (vitathatatlan) alapja. Ezt a DH2 37. és 37/A., illetve 39. §-a mondta ki, amely szabály jelenleg is alkalmazandó, hiszen ezen perek még folyamatban vannak. Az elszámolás alapján lehetett meghatározni a végrehajtási eljárásban a követelés új összegét, mind pedig a végrehajtás korlátozásnak esetére. A felfüggesztéssel az is vélja volt a jogalkotónak, hogy a DH1 3. és 4. §-ában szereplő árfolyamrész és egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő általános szerződési feltétel tisztességtelenségére alapított perek a jogviszony rendezésre figyelemmel szükségtelenek legyenek (erga omnes hatály, illetve törvénnyel rendezett befűződés, konvalidáció).

Mindezen rendelkezések mutatják azt, hogy a felek közötti elszámolásnak igen jelentős szerepe van mind a későbbi érvénytelenségi perekben, mind a végrehajtási eljárás folytatása során a végrehajtási összeg tekintetében, mint pedig a perekkel nem érintett olyan szerződések tekintetében, ahol a fogyasztó vonatkozásában a fogyasztói követelés, vagy adott esetben a fogyasztó által még fizetendő összeg csökkenése volt várható.

A jogorvoslati rendszer

A jogalkotó egy széleskörű jogorvoslati rendszert biztosított az elszámolással kapcsolatban. Az első fórumot a pénzügyi intézmény (illetve szolgáltató) jelentette, ahol a fogyasztónak lehetősége volt a kézhez vett elszámolással kapcsolatban panaszt tennie (DH2 18. §). Amennyiben a fogyasztó a pénzügyi intézmény, illetve szolgáltató a vitatásra adott válaszával, intézkedésével nem értett egyet, ez esetben fordulhatott a Pénzügyi Békéltető Testülethez. Tehát a panasz eljárást mindenképp le kellett folytatni, csak ezt követően lehetett a PBT-hez fordulni.

A jogalkotó a DH2-es törvényben a Magyar Nemzeti Bankról szóló 2013. évi CXXXIX. törvény alapján létrehozott külön, az általános fogyasztói békéltetéshez képest speciális pénzügyi békéltetés szervét, a PBT-t ruházta fel hatáskörrel. E Testület egy különleges eljárást folytatott le: 3 tagú tanácsban, a DH2 18-22. §-ában foglalt speciális szabályok szerint járt el, a generális, MNB tv-ben foglalt PBT eljárásra vonatkozó szabályokra is.

A PBT határozatával szembeni jogorvoslat bírósági eljárását nyitott meg, amelyet a DH2 24. és 25. §-a teremtett meg mind a pénzügyi intézmény, mind pedig a fogyasztó számára, de a PBT adott típusú, egyes döntései közt különbséget tevő rendben. A DH2 24. §-a szerint ez az eljárás egy nemperes eljárás, amely Budapest területén a Pesti Központi Kerületi Bíróság kizárólagos illetékességgel folytatott le, míg az ország többi területén a törvényszékek székhelyén működő járásbíróóság, mint első fokú bíróság járt el. Tekintve, hogy a 24. § alapján a nemperes eljárásra az 1952. évi III. törvény, a polgári perrendtartás (Pp.) szabályait kellett alkalmazni, így az eljárás két

fokú eljárásnak volt tekinthető, így azzal szemben a Pp. 233. § (1) bekezdése alapján fellebbezésnek van helye: így az eljárás a törvényszéki szinten fejeződik be végérvényesen, tekintve, hogy felülvizsgálatnak nincs helye.

Az elszámolás célja

Szükségesnek tartom kiemelni, hogy a bírósági gyakorlat ismertetése előtt bemutatásra kerüljön az, hogy ezen elszámolás ténylegesen mit takart, mi volt ennek a célja, feladata, szerepe. Egy speciális jogintézményről és eljárásról van szó, amelyben a magánfelek közötti szerződéses jogviszonyba az állam, mint jogalkotó szerv beavatkozott a fogyasztóvédelmi érdekek, illetve a társadalmi érdek mentén, de figyelemmel volt mindkét szerződő fél jogviszony szerinti érdekeire. Ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróság a devizatörvények Alaptörvényhez való viszonyát több határozatában is vizsgálta, azonban alkotmányos aggályt nem talált a magánfelek viszonyába történő állami beavatkozás tekintetében. Így az adott esetben már lezárult, de még el nem évült fogyasztói kölcsönszerződések, illetve a természetesen lízingszerződések és más, a DH1 hatálya alá tartozó szerződések tekintetében a pénzügyi intézményt, illetve adott esetben engedményezés esetén az engedményest elszámolási kötelezettség terhelte.

Mit kell érteni a DH1 tv. szerinti elszámolás alatt? Semmiképp nem az ismert, megszokott általános gyakorlatot: azaz a kamat és tőke előírások, teljesítések egyszerű szembeállítását. A DH1 a Kúria 6/2013. PJE sz. jogegységi határozatát törvényi szintre emelte, ezzel generális normaként deklarálta, hogy az ún. devizaszerződésekben az eladási és a vételi árfolyam alkalmazása tisztességtelennek tekintendő, ezért helyébe a Magyar Nemzeti Bank középárfolyamát helyezte. Tehát a fogyasztó által a kölcsön megfizetésekor deviza vételi árfolyam és az MNB középárfolyama közötti különbséget a fogyasztó javára kellett elszámolni. A másik álláspont szerint mindez azt is jelenti, hogy az MNB árfolyam alkalmazása az árfolyamkockázat viselésének fogyasztóra történő telepítését, annak jogalkotói kimondását is jelenti. A józan ész szerint ez nem vitatható, hiszen a jogalkotó ha ezt tisztességtelennek tartotta volna, nem alkalmaz deviza árfolyamot. Igen bonyolult módszertani képletekben határozta meg az MNB a pontos matematikai levezetést, hiszen rendszeres törlesztések időbelisége, a túlfizetesként történő elszámolás ezt rendkívül bonyolulttá tette. Az egyoldalú kamat-, költség-, díjmelés tekintetében (amennyiben a törvényi vélelem megdöntésére irányuló speciális per nem vezetett eredményre), az ebből eredő többletköltségeket is a fogyasztó javára kellett elszámolni, ami szintén bonyolította a képletet, hiszen az egyoldalú emelés időpontját, és a teljesítések időpontját is figyelembe kellett venni. Mindezek, illetve a szerződés időtartama, a rendszeres havonként esedékes fizetések olyan bonyolult matematikai helyzetet teremtettek, amelynek egyszerű elszámoláson nem alapulhattak (pl. egy jogalap nélküli gazdagodás forintban kifejezett tartozása és az ahhoz kapcsolódó egyszerű késedelmi kamatszámításán). Ennek oka, hogy ezen összegeket a teljesítési időpont szerinti túlfizetesként, MNB középárfolyamon kellett figyelembe venni. Az általánosan alkalmazandó képletet a 42/2014. (XI. 7.) MNB rendelet 1. melléklete tartalmazza. A főbb szempontok a számításnál: a folyósítás időpontja, a folyósítást követő i -edik periódus; a folyósítás napjától az elszámolási fordulónapig eltelt havi, vagy tört havi periódusok száma; a folyósítás értéknapi alkalmazott devizaárfolyam (vételi); a $t+i$. periódusban a törlesztéskor alkalmazott devizaárfolyam; a folyósítás értéknapián érvényes, az MNB által közzétett hivatalos devizaárfolyam; a $t+i$. periódusban a törlesztés elszámolásánál, árfolyam jegyzési értéknapián érvényes, az MNB által közzétett hivatalos devizaárfolyam, a fogyasztói kölcsönszerződés kamatlába $t+i$. periódus elején; a kamatláb változása a $t+i$. periódusban a DH1 4. §-a szerint tisztességes szerződéses kikötés alapján; a kamatláb változása a $t+i$. periódusban a DH1 4. §-a szerint tisztességtelen szerződéses kikötés alapján; a $t+i$. periódus elején a DH1 4. §-a szerint tisztességes szerződéses kikötés alapján módosított kamatláb mértéke, törlesztőrészletének díjakat és költségeket tartalmazó komponense a szerződés devizájában; stb.

A pénzügyi intézményeknek az MNB rendeletben meghatározott módszertani képleteket kellett alkalmazniuk az elszámolás során. E képletek a laikus számára olyan bonyolultak, mint a meteorológiai előrejelzéskor használt differenciál egyenletek: ugyan nem igényeltek olyan számító kapacitást, de azok ember általi levezetése még egy matematikusnak is jelentős időt igényelne, így azokat egy auditált számítógépes programmal végezték el. Az MNB hatósági felügyeleti jogkörében ellenőrizte a program működését, a képletek helyes alkalmazását. Ezzel kapcsolatban a gyakorlatban felmerült az, hogy mindez nem köztudomású tény, ezért ezen állítást igazolni is szükséges, amikor arra a bank hivatkozik az elszámolás helyessége körében.

Véleményem szerint ezen számítási technikára, az előzetes auditra tekintettel a jogalkotó a hatóságilag ellenőrzött elszámoláshoz egyfajta helyességi vélelmet fűzött, a fogyasztó terhére megfordította a „bizonyítási” kötelezettséget, elkerülendő a tömeges, általános vitatásokat. Ez a jogpolitikai cél érthető, hiszen ha teret nyitnánk az általános bizonyítási szabályoknak, akkor az elszámolás perelkerülő célja értelmét vesztené. Ebből következőleg legfőképp a bemeneti adatok képezhetnék a vita tárgyát, továbbá az egyes, a végösszeget érintő elszámolási módok (pl. a tisztességtelenül felszámított összeg helyes elszámolása a gyűjtőhitel terhére).

Néhány jogalkalmazói tapasztalat

A DH2 értelmében a fogyasztónak az elszámolás kézhezvételét követően 30 napon belül elsőként a pénzügyi intézményhez kellett fordulnia, hogy vitassa az elszámolást (illetve a későbbi forintosítást). Pénzügyi intézménynek ezt követően 60 nap állt rendelkezésére, hogy a fogyasztói panaszt megválaszolja a Hpt., az MNB tv. és a DH2 szabályai szerint. Tapasztalatom szerint a legtöbbször általános jellegű, tömeges fogyasztói panaszokat általános jogszabályi hivatkozásokkal ellátott formalevélben válaszolták meg a pénzügyi intézmények, hivatkozva az auditra. Azonban néhány bank részletes, időnként kimerítő választ adott egy-egy fogyasztói panaszra, illetve az ismételt fogyasztói panaszt is megválaszolták és próbálták elmagyarázni az eljárás lényegét, hogy egyáltalán miből adódik a látszólagos eltérés (a fogyasztói számításához képest). Sok esetben jogászok, pénzügyi szakemberek sem értették meg az elszámolási elveket és egyes esetekben a PBT indokolása sem észlelte a fogyasztói gondolatmenet félresiklásának okát. Mindezekre tekintettel a bíróságok határozatuk indokolásában igyekeztek még jobban kifejteni az indokokat, megnyugtatóan rendezni a jogvitát. Több esetben a fogyasztói panasz eredményre vezetett: a bank az elszámolást módosította, így nem volt szükség a további eljárásra.

A tényleges jogorvoslati eljárás megindítása

Ha a fogyasztó nem értett egyet a pénzügyi intézmény álláspontjával, akkor a PBT-hez az előírt formanyomtatvány benyújtásával fordulhatott, akár Ügyfélkapu segítségével. A PBT három fős tanácsban járt el, tagjai jogász-közgazdászokból álltak. Igen jelentős számban került sor ezen eljárási szakaszban a megfelelő kérelem előterjesztésének hiányában a kérelem érdemi vizsgálat nélküli elutasítására és az eljárás PBT általi megszüntetésére. Ennek jellemző oka az volt, hogy a DH2 21. § (3) bekezdés a) pontja kimondta, hogy az eljárás kezdeményezésekor a fogyasztó kérelmének tartalmaznia kell az arra irányuló határozott kérelmet is, hogy a PBT állapítsa meg, hogy az elszámolás az *általán megjelölt* helytelen adatot, illetve számítási hibát tartalmazza és állapítsa meg a helyes elszámolást, továbbá kötelezze a pénzügyi intézményt annak végrehajtására. A feltételek közül a fogyasztók jellemzően nem tudták megjelölni az (5) bekezdés a) pontja szerinti számítási hibát és annak okát, legtöbb esetben csak a helytelen adatot. Több esetben a helytelenség okát okirattal már nem támasztották alá (pl. befizetést igazoló nyugták, szerződés vagy annak módosítása), és ennek hiánypótlás ellenére sem tettek eleget, így az eljárás megindítása nem volt lehetséges. Sok esetben a fogyasztók általános vitatást tettek csak: „nem értek vele egyet, nem tartozom”, „én forint hitelt vettem fel”.

A bírósági eljárás megindítása

Amennyiben az eljárás érdemben vagy érdemi vizsgálat nélkül a PBT előtt befejeződött, a kérelmezőnek lehetősége volt arra, hogy 30 napon belül bírósági eljárást kezdeményezzen.

A bírósági eljárás nemperes eljárás, amelyben bírósági titkárok első fokon, önállóan jártak el. E speciális eljárásban a magánfelek közötti jogvita elbírálása tekintetében azonban a bíróság határozata a legtöbb esetben a PBT határozatára. eljárására is kihatással volt, így kvázi három alanya volt az eljárásnak.

A határidők kapcsán az első nagy probléma jellemzően abból adódott, hogy amennyiben a fogyasztó az elszámolással nem értett egyet, vagy ellenőrizni kívánta az elszámolás helyességét, kérhette a pénzügyi intézménytől, hogy 5 munkanapon belül bocsássa rendelkezésére a részletes elszámolást, amely tartalmazta az ellenőrzéshez szükséges valamennyi levezetett adatot (a jogszabály ennek pontos tartalmát nem határozta meg). A bíróságok ebben az esetben azt vizsgálták, hogy a részletes elszámolás a főelszámolás tényleges ellenőrzésére alkalmas volt-e, tartalmazott-e minden olyan szükséges adatot, amely az ellenőrzéshez elengedhetetlen volt. A határidő tekintetében a pénzügyi intézmények azt kifogásolták, hogy az *elszámolás* kézhezvételét követően kért *részletes elszámolás* után előterjesztett fogyasztói panaszok elkésettek voltak, ezért azokat elutasították, ebből eredően a fogyasztók a Pénzügyi Békéltető Testülethez fordultak. A PBT határozatával szemben jellemzően a pénzügyi intézmények éltek jogorvoslattal, kérve annak megállapítását, hogy a panasz elkésett volt, nem terheli panasz-kivizsgálási kötelezettség a kérelmezőt. Ezzel kapcsolatban a PBT, az első és másodfokú bíróságok egyöntetűen úgy foglaltak állást, hogy ugyan kétségtelen, hogy DH2 az elszámolás kézhezvételét de jure említi, ebből következőleg teszi lehetővé a panasz benyújtását. Azonban nyilvánvaló, hogy a részletes elszámolás is egyfajta elszámolás, és annak kézhezvételét követően kerül abba a helyzetbe a fogyasztó, hogy jogorvoslati jogával érdemben élni tudjon. Itt szükséges megjegyezni, hogy tulajdonképpen az első jogorvoslati fórum maga a pénzügyi szolgáltató volt, a Hpt. szerinti panaszkezelési szabályok szerinti kivizsgálásával. Így tehát a panasztételi jogra nyitva álló határidő nem az általános elszámolás kézhezvételétől, hanem ez esetben a részletes elszámolástól kellett figyelembe venni, tehát ezek a panaszok nem voltak elkésettek. A bíróságok jogi értelmezése az Alaptörvény 28. cikkében előírt értelmezési módszerrel alapult. További indok volt, hogy ugyan 5 munkanapon belül meg kellett a fogyasztó részére küldeni a részletes elszámolást, azonban mindezen öt munkanap, illetve a postai kézbesítés ideje alapján kicsúszhatott a fogyasztó a 30 napos határidőből, amely rajta kívül álló objektív oknak tekinthető, és emiatt hátrányos helyzetbe nem kerülhet azzal szemben, aki nem kért részletes elszámolást. A másodfokú bíróságok az első fokú bíróságok ezen végzését azzal egészítették ki, hogy ez a törvényben meghatározott akadályozásnak is tekinthető ezen időszak, így az akadályozás megszűntétől, azaz a részletes elszámolás kézhezvételétől számított időponttól kell számolni az elszámolásra vonatkozó panasztételi jog határidejét.

A határidővel kapcsolatos másik kérdés, amelyet a jogalkalmazás idővel dolgozott ki, az a szabályozási környezet speciális jellegéből adódott, ugyanis a DH2 a Pp. szabályait rendelte alkalmazni, azonban az csak a nemperes eljárásra vonatkozott. Ez sok esetben mind a fogyasztó, mind a pénzügyi intézmények tévesen akként értelmezték, hogy akár a határidők, vagy más szabályok, pl. a PBT határozatának indoklására tartalmi elemeire vonatkozóan is a Pp. szabályai irányadóak. Azonban egyértelmű, hogy a nemperes eljárás nyilvánvalóan a bíróság előtt folyhat, így a PBT-re nem alkalmazható Pp. Mindezt kifejezi az MNB tv. a DH2 speciális szabályai és az MNB tv. 104. §-a alapján megalkotott PBT. működési rendje is. Így a joggyakorlat fejlődése során kialakult az az egyöntetű álláspont, hogy pénzügyi intézmény panaszt elutasító válaszát követően nyitva álló 30 napos határidő mindenképpen anyagi jogi jellegűnek tekintendő, tehát a Pénzügyi Békéltető Testületnek az akadályoztatás tényét vizsgálnia kellett a panasz beérkeztekor. Jellemzően ez nem okozott a gyakorlatban problémát, a felek e tekintetben kifogást nem emeltek. Azonban már a bíróságnak a Pp.-t alkalmaznia kellett és a Pp. 130. § (1) bekezdés h) pontját: amennyiben a

keresetindításra jogszabály határidőt ír elő és azt a fél elmulasztotta és igazolási kérelmet sem terjesztett elő, ez esetben a bíróságnak idézés kibocsátása nélkül a keresetlevelet, jelen esetben az eljárást kezdeményező beadványt érdemi vizsgálat nélkül el kellett utasítania. Ennek oka, hogy a 4/2003. PJE sz. jogegységi határozat alapján a PBT határozatával szembeni bírósági „felülvizsgálati” kérelem benyújtása – hasonlóan a keresetlevélhez – nem tekinthető bírósági eljárás részének, így a Pp. erre vonatkozó szabályai nem alkalmazhatók, tehát az eljárást kezdeményező félnek a beadványt a 30 napos határidőn belül a Pénzügyi Békéltető Testületnél elő kellett terjesztenie. Ebből következik, hogy a kérelem postára adása nem elegendő, hanem a kérelemnek a PBT-hez ezen időn belül meg kellett érkeznie. Emiatt igen nagy számban, kb. az ügyek 1/5-ének elutasítására került sor, tekintve, hogy elkésetten terjesztették elő a bírósági kérelmüket. A fogyasztók részéről akadályozásra történő hivatkozás nem volt jellemző, vagy az általában alaptalan volt, hiszen olyan érvekre hivatkoztak, amelyek nem ténybeli akadályoztatásra vonatkoztak, hanem jogi okokra (postára adás nem minősül mulasztásnak, avagy: nem ismerte ezt a szabályt), mindezeket nyilvánvalóan nem lehetett figyelembe venni. Az érdemi vizsgálat nélküli elutasítását követően a kérelmezők igazolási kérelmet terjesztettek elő, amelyeket a bíróság szintén érdemi vizsgálat nélkül elutasított, tekintve, hogy a bírósági kérelem benyújtásával indul meg a bírósági eljárás, kerül az ügy abba a létszakaszba, hogy a Pp. hatálya alá tartozik. Egyes esetekben a PBT-nek kerültek megküldésre az igazolási kérelmek, azonban az MNB tv., a DH2 és a PBT működési rendje sem ismerte ezen jogintézményt. A jogegységi határozat szerint csak akkor lehet az igazolási kérelmet elbírálni, ha a félnek ilyen alanyi joga van, márpedig az alkalmazandó jogszabályok csak az akadályozást ismerik, azonban jellemzően a mulasztás oka nem valamilyen tényleges akadályoztatás volt, hanem a jogszabály téves értelmezése, a határidő eljárásjogi értelmezése. Abban az esetben, ha a bírósági kérelem érdemi vizsgálat nélkül elutasítására nem került sor, ebben az esetben az eljárást meg kellett szüntetni a fogyasztói kérelmek tekintetében, hiszen a pénzügyi intézmények akadályoztatása nem volt értelmezhető, lévén jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaságok. A DH2 eltérő szabályozást adott a pénzügyi intézmények határideje vonatkozásában.

Alternatív fórumkénti igénybevétel

A DH2 szabályozása ellenére – tapasztalatom szerint, főleg az kezdeti ügyekben, első hónapokban – a fogyasztók többsége az eljárást elsődlegesen a fogyasztói kölcsönszerződés egyes kikötéseinek tisztességtelenségére vonatkozó jogorvoslatnak tekintette, így pl. arra hivatkozott, hogy nem jött létre a felek között a kölcsönszerződés, avagy azt nem tartalmazta a pénzügyi intézmény vagy szolgáltató részéről a szükséges Hpt. 213. §-ában előírt kellékeket, a szükségesnek vélt aláírásokat, vagy a Hpt. 210. §-ába ütköző részeket tartalmaz és emiatt ezen fórumokon keresztül kísérelte meg a bírói jogvédelmét elérni. Érdekvédő szervezetek által segített, de általában ténylegesen nem képviselt fogyasztók rendre arra hivatkoztak, hogy nem értenek egyet az elszámolással, mert a „forintot nem lehet forintosítani”, „köztük forint szerződés jött létre”, de a beadvány alapvető kellékei is rendszeresen hiányoztak arra hivatkozással, hogy sem szerződést, sem értesítőt nem kaptak. Ez esetben jogi álláspontom a Pp. 163. § (3) bekezdésén alapult: ugyan azon segítők, rendre ugyan azon érveket hozták fel a hiánypótlás elmaradásaként, ugyanazzal a kézírással, tanúkkal. A bíróságnak ekkor közölnie kell, hogy hivatalos tudomása van arról, hogy ezen ügyekben, ugyan azon képviselő, „segítő” részéről a tényállítás teljesen azonos. Több esetben előfordult, hogy a tényállítás ellenére a szerződések ténylegesen be lettek csatolva, vagy minden fontos dokumentum hiánya ellenére (pl. szerződés) a befizetési csekkek rendelkezésre álltak. Olyan esetek is előfordultak, ahol az érdekvédők „segítők” a fogyasztó által előadottak szerint díjazás ellenében végeztek számításokat, de a számításokat végző műszaki szakember, jó esetben könyvelő volt, ugyanakkor a fentebb említett MNB képlet alkalmazását meg sem kísérelték.

A vázolt ügyekben a PBT érdemi vizsgálat nélküli, az eljárást megszüntető határozatokat hozott. A szakzsargonban ezt a bíróság az F4-es ügyeknek hívta (a kialakított nyomtatvány száma alapján),

mert hasonló jogorvoslatok voltak, mint a Pp. 130. § (1) bekezdés i) és j) pontja alkalmazásával szembeni fellebbezés.

A módosított DH2 alapján a bíróság legtöbb esetben az ún. F4-es kérelemmel találkozott, amely DH2 módosított 25. § (1) bekezdés d) pontja alapján arra adott lehetőséget, hogy amennyiben a Pénzügyi Békéltető Testület a kérelmet nem érdemben utasította el, az eljárást nem érdemben szüntette meg, ez esetben a bíróság ezt az eljárást eljárásjogi szempontból megvizsgálja. Ezen ügyek többségében az volt megállapítható, hogy a már említett hiányosságokra tekintettel a PBT az eljárást jogszerűen szüntette meg és a kérelmet jogszerűen utasította el. Más esetekben a bíróságok az eljárást megszüntető határozatokat hatályon kívül helyezték és a Pénzügyi Békéltető Testületet új eljárás lefolytatására utasították, meghatározva az eljárás további menetét, amely tulajdonképpen egyfajta polgári eljárás másodfokú bíróság hatályon kívül helyező végzésével volt azonos. Ezen eljárásban a pénzügyi intézmény ellen kellett a kérelmet előterjeszteni, azonban a pénzügyi intézmény nem volt ténylegesen részese annak, így csak a bírósági eljárás oktrojált pozíciójába került. Ennél fogva a PBT iratait, a fogyasztó beadványait nem ismerte meg, csak iratbetekintés útján volt erre lehetősége és ebben az esetben – tekintve, hogy egyoldalú eljárásról volt szó – a fogyasztói kérelem pénzügyi intézmény részére történő kiadására sem volt szükség, így ellenkérelmet sem kellett előterjeszteni. A kisebbségi álláspontot képviselők ezen F4-es ügyekben is kiadták a határozathozatal előtt a fogyasztói kérelmet az ellenérdekű félnek, hogy arra nyilatkozatot tehessen. Ehhez szükséges volt az előzményi PBT eljárás iratainak ismerete, miközben ellenkérelem nélkül is látható volt, hogy a kérelem megalapozott-e. Az első fokú bíróságok ezen határozatának többsége már első fokon jogerőre emelkedett, a pénzügyi intézmények e döntésekkel szemben jogorvoslattal jellemzően nem éltek, hiszen az még nem az ügy érdemére vonatkozott. Ez alól kivétel a perköltség viselése volt, hiszen az az eljárásban nem részes pénzügyi intézményt terhelte.

A Kúria és a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Értekezlete arra az álláspontra helyezkedett, hogy a fogyasztó ebben az F4 típusú eljárásban elérte a PBT határozatának hatályon kívül helyezését, ezért pernyertesnek tekinthető, így az eljárás költségei, jelesül a 6000 forint eljárási illeték viselésére az ellenérdekű felet, a pénzügyi intézményt kellett kötelezni. Álláspontom szerint a törvény e tekintetben méltánytalan helyzetet keletkeztetett, mint ahogy a Ket. sem rendezi a költségek viselését teljes körűen, ha nincs ellenérdekű fél, és az ügyfél ellen a hatóság hivatalból indít eljárást, és az pl. megszüntetésre kerül, akkor az ügyfél költségeinek viselésére nincs rendelkezés. A jogalkotó megoldásként alkalmazhatta volna a peres eljárásban irányadó, a hatályon kívül helyezésre vonatkozó Pp. 252. § (4) bekezdését.

Néhány érdemi vitatás

Amint kifejtettem, hogy ezen eljárás pontosan mire irányulhat, ez alapján csak egy szűk mezsgye állt a felek rendelkezésre az elszámolás tényleges vitatására, azaz a jogorvoslatra. A számszaki kifogáshoz sok esetben szakértő előzetes igénybevételére volt szükség a fogyasztó részéről, amely aránytalan terhet jelent, azonban a jogalkotó ezt az audittal ellensúlyozta, és a jogalkalmazás arra az álláspontra helyezkedett, hogy a jogszabályi metodika nem lehet jogvita tárgya, míg a tényleges egyedi helyesség vitatható, ha azt a fogyasztó alá tudja támasztani.

A fogyasztók kísérletet tettek arra, hogy a megkapott elszámolást ténylegesen vitassák, azonban a legtöbb esetben fogyasztói vitatások nem a már fentebb vázolt elszámolás tényleges számszaki helyességével voltak kapcsolatban, hanem sok esetben egy párhuzamos elszámolás elkészítését jelentették, amely csak forint alapot és a kamatot vette figyelembe, jó esetben a szerződés rendelkezésire figyelemmel. Igen ritkán az MNB középárfolyamot, az árfolyamrészből eredő különbözetet is figyelembe vették az elszámolás hibáinak bemutatása során. Jellemzően bementi adatokat, így pl. befizetések lehetett vitatni (pl. időpont, összeg), avagy a kezdő kamat, költség díj mértékét. Ilyen bemeneti adat lehetett, hogy egy adott hónapban, a teljesítés napja, összege, annak nem megfelelő elszámolása nem volt helytálló vagy a jóváírás elmaradt. Előfordult olyan eset is, amikor nem az aktuális MNB középárfolyam lett alkalmazva, eltérő deviza vételi árfolyam került

rögzítésre, esetleg a szerződés kezdő adatai (pl. induló kamat mérték, kamatperiódus, felvett kölcsön összege) kiküszöbölésére irányult. Elméleti szinten merült fel, hogy, az elszámolással szemben ugyanazon metodikai alapon, igazságügyi szakértő igénybevételével kerüljön sor a helytelen adat és a hiba okának bemutatására. Azonban az ún. „párhuzamos”, nem a jogszabály szerinti algoritmuson alapuló „elszámolás” nem volt elfogadható. Ilyen volt pl. az MNB honlapján található, a hitelfelvételt segítő kalkulátor használatával készült elszámolás, az csak a jövőbeni hitelek alakulásra ad modellt, de teljesen alkalmatlan múltbéli események „számfejtésre”.

A kimeneti adatok tekintetében a fogyasztói követelés mikénti elszámolása merülhetett fel, így pl. a gyűjtőszámlahitel, illetve a megvásárolt követelések, adott esetben jelzáloggal biztosított végrehajtás útján érvényesített ingatlanárverések esetén befolyt vételárral kapcsolatos elszámolások, jogi és számszaki helyességére vonatkozóan.

Összegezve elmondható, hogy a bankok által elkészített elszámolások túlnyomó része a jogszabályoknak megfelelően, az alkalmazott metodikával, számszakilag helyesek voltak. Inkább a kisebb pénzügyi intézményeknél, takarékszövetkezeteknél fordult elő, hogy olyan beavatkozásokat végeztek a végeredmény tekintetében, amely nem volt törvényes. Ilyen eset volt, amikor olyan (egyébként elévült) kamatkövetelést kívántak érvényesíteni a fogyasztóval szemben, amely az elszámolások eljárásnak nem volt tárgya, így e tekintetben a bíróság új elszámolás készítésére kötelezte a pénzügyi szolgáltatót. A hibák közt említhető, hogy az elszámolásban adatsorok felcserélésre kerültek. A bemeneti adatok tekintetében jellemzően a fogyasztók ténylegesen okirattal nem igazolták, vagy nem volt jellemző, hogy igazolni tudták volna, vagy ezt kifogásolták volna, hogy valamely összeg számszakilag nem megfelelően került bevitelre, nem megfelelő dátumon került volna lekönyvelésre.

A joggyakorlatban felmerült az elévülés, illetve a jogvesztés fogalma, kérdésköre is. Álláspontom szerint sem a jogvesztésre, sem pedig az elévülésre történő hivatkozás nem állja meg helyét. Az elévülés kapcsán arra történt hivatkozás a bankok részéről, hogy a fogyasztó elszámolások igényérvényesítése elévült, mert a határidőn belül azt nem érvényesítette. Miközben az általános elévülési idő 5 év. A felek a gyakorlatban az elévülésről az iratok speciális kezelési szabályainál fogva általában nem értesültek, az eljárók azt általában nem vagy csak kifogásra vizsgálták. A jogszabály a bírósági jogérvényesítésre (kvázi keresetindításra) határidőt szab, így az nem tekinthető hagyományos elévülési jellegű határidőnek, de kétségtelen, hogy az igény a speciális, elszámolások igény érvényesítése elenyészik, sőt az így nem vitatott elszámolás későbbiekben polgári perben vitássá nem tehető. Ez bennem fogyasztóvédelmi és jogpolitikai aggályokat vet fel. Az ilyen határidő elmulasztása esetén a Pp. 130. § (1) bekezdés h) pontja előírja a szükséges eljárást, nem igényli a másik fél elévülési kifogását. A jogegységi határozat, illetve az Alkotmánybíróság gyakorlata szerint, illetve az új Ptk. szerint jogvesztésről pedig csak akkor beszélhetünk, ha a jogszabály ezt kifejezetten kimondja és határidő elmulasztáshoz jogvesztést rendel. Jelen esetben erről nincsen szó, így jogvesztő jellegű, illetve jogvesztő határidőről beszélni nem pontos. Ugyanakkor az objektív igényérvényesítési (megindító- vagy vég-) határidők, amelyeket a DH2 az akadályoztatáshoz képest tartalmaz, tulajdonképpen jogvesztéssel járnak, mert ezen határidőket vizsgálnia kellett, azonban az akadályoztatás igazolásával ezek menthetőek. Mindez azonban igaz a 30 napos eljárási határidőre is, hiszen ha az akadályoztatás ténye nem állt fenn, vagy az nem volt igazolható, akkor tulajdonképpen itt is elvesztette jogát – a jellemzően a fogyasztó – arra nézve, hogy az elszámolást már a bírósági eljárásban vitatni tudja.

Harmadik eljárási határidő tekintetében felmerült probléma igen kis számban, a végtörlesztett fogyasztók esetében. Itt lehetséges volt az elszámolás kérése a DH2 10. §- alapján 10.000 forintos díj megfizetése ellenében. A kialakult első és másod fokú bírósági gyakorlat egyöntetű volt a tekintetben hogy ezen megszűnt szerződések esetében a felek között fennállt szerződéses szabályokat általános szerződési feltételeket, üzletszabályzatokat, az egymás értesítése tekintetében

már nem lehetett alkalmazni, hanem az új Ptk. jognyilatkozatokra vonatkozó szabályait lehetett felhívni, a DH2 törvényben foglalt eltérésekkel. Így a fogyasztók azon hivatkozása, hogy ez esetben a bíróság jogvesztést alkalmazna, nem volt megalapozott, hiszen a jogszabály előre kihirdetetten, tudhatóan meghatározta azt az időpontot, ameddig ezt a kérelmet be lehetett nyújtani, mintegy peren kívüli felek közötti elszámolási eljárás érdekében. Tehát nem volt elzárva a fogyasztó attól, hogy amennyiben követelése nem évült el, peres eljárást indítson, azonban erre az egyszerűsített elszámolási eljárásra vonatkozóan csak 2016. március 31-ig biztosított a jogalkotó határidőt. Így azon hivatkozásokat sem találták a bíróságok és a Pénzügyi Békéltető Testület megalapozottnak, hogy a közigazgatási hatósági eljárás vagy a Pp. szabályait kellene itt alkalmazni. Jelen esetben csak a Ptk. szabályai voltak irányadók, de hangsúlyozni szükséges továbbra is, hogy a bíróság nem a jogvesztésre alapította döntését, hiszen ilyet nem mondott ki a törvény. Ebben a körben sem akadályozás okán történő kimentést, sem igazolást nem tett lehetővé a jogszabály, így a fogyasztóknak alanyi joga nem volt. Ebből következett, hogy késedelmesen az utólagos elszámolást semmiképp nem kérhették ezen eljárásban a végtörlesztett fogyasztók.

A határidők tekintetében jellemzően a fogyasztók nem kifogásolták a PBT eljárási határidejét, annak meghosszabbítására lehetőség volt, a határidők esetleges elhúzódnása a jelentős ügyszámra tekintettel nem okozott jellemzően jogi problémát és az eljárás érdemére kihatással nem volt, így a bíróság ezeket a kifogásokat nem találta megalapozottnak.

Az elszámolás hibás adatainak, a hiba okának megjelölése körében a fővárosi és „vidéki” bíróságok között volt eltérés, hogy ennek mi az elvárható mércéje, lehetetlen helyzet elé állítja-e a fogyasztót a DH2. Álláspontom szerint annak lehet alapja, hogy a bizonyítási teher ugyan a fogyasztó terhére megfordul, ugyanakkor ezzel annyira megnehezíti a bírósághoz fordulás esélyét, amely eltántoríthatja a fogyasztót a jogainak érvényesítésétől, mert a számolási módszertan helyességnek ellenőrzéshez szakértőt kellett igénybe vennie, amelynek eltántorító költségét előlegeznie kellett, ugyanis a költségmentesség szabályai nem érvénysültek. Mint ahogy a fentebb hivatkozott jogegységi határozat bíróságokra kötelező jogértelmező ereje is kétséges lehet, hiszen az korábban nem létezett fejlett jogrendszerünkben és a kontinentális jogrendszerek sem ismerik, csak a felülvizsgálatot abban az esetben, ha az alsóbb fokú bíróság eltér a felsőbb bírósági gyakorlattól (német jog).

Egyelőre a kb. 5 éve tartó devizás perek a korábbi felsőbb bírósági gyakorlathoz képest lassan jogtörténetet írnak. Számptalan tudományos cikk jelenik meg ezen szerződések megítéléséről, a felek felelősségéről. A jelenlegi határozatos döntéshozatal iránti kérelem kapcsán csak ennyi mondható ki, hogy újabb feladat elé állítják a nemzeti bíróságok az EUB-t és a hazánkat, hogy a több éve rendezetlen „deviza hiteles” ügyeket miként kívánják, és hogy lehetne ezt a jogvitát megnyugtatóan lezárni, az kérdéses.

dr. Oláh Péter Balázs LL. M.
bírói titkár